

GÜNEY AFRIKA'DA İNGİLİZ-BOER SAVAŞI VE ST. HELENA ADASI'NDAKİ BOER ESİR KAMPLARI*

The Anglo-Boer War in South Africa and Boer Prisoner of War Camps on St. Helena Island

Hüseyin GÜNARSLAN¹

ÖZET

Güney Afrika'nın dünyanın en zengin altın madenlerine sahip olmasının ortaya çıkması bu coğrafyada yaşayan binlerce insanın hayatını etkilemiştir. Yerli Afrikalıların toprakları iken Boerler olarak adlandırılan Hollanda asıllı göçmenlerin yerleşmesi ile bu bölgede yeni bir medeniyet inşa edilmiştir. Boerler için huzur dolu günler altının keşfi ile bitmiştir. Boerler İngilizlerin ülkelerini işgaline tüm güçleri ile direnmiştir. İngiliz-Boer savaşları ülkeye kimin sahip olacağını belirlemek için yapılmıştır. İngilizlerin düzenli orduları ile baş edemeyeceğini anlayan Boerler çareyi gerilla savaşında bulmuştur. Lakin İngilizlerin onların lojistik desteğini kesmek adına 30 bin evi ve çiftliği yakması, Boer ve siyahileri toplama kamplarına göndermeleri savaşın gidişatını değiştirmiştir. Tüm güçleri ile savaşan gerillaların birçoğu ölmüş bir kısmı esir düşmüştür. İngilizler esirlerin tehdit oluşturmalarını engellemek için başka kolonilere gönderilmesine karar vermiştir. Bu amaçla binlerce esir Güney Atlantik'te küçük bir ada olan St. Helena'ya yollanmıştır. 50.000'e yakın sivil Güney Afrika'da hayatını kaybederken, bu esirlerin hangi şartlar altında yaşadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz-Boer Savaşı, İngilizler, St. Helena Adası, Boer Savaş Esirleri, Toplama Kampları

ABSTRACT

The emergence of South Africa's richest gold mines in the world has affected the lives of thousands of people living in this geography. A new civilization was built with the settlement of Dutch immigrants, called the Boers, while the land of the black people. The peaceful days for the Boers ended with the discovery of gold. The Boers resisted the British invasion with all their might. The Anglo-Boer wars were fought to determine who would own the country. Realizing that the Boers could not fight with their regular armies of British, the Boers found the solution in guerrilla warfare. However, the British strated to burning of 30 thousand houses and farms in order to stop their logistical support, and sending Boers and black people to concentration camps changed the course of the war. Many of the guerrillas who fought with all their forces were killed and some were captured. The British decided to send the prisoners to other colonies to prevent them from threatening. For this purpose, thousands of prisoners are sent to St. Helena, a small island in the South Atlantic. Nearly 50,000 civilians died in camps of South Africa, this paper tried to determine the conditions under which these prisoners lived.

Keywords: Anglo-Boer War, British, Island of St. Helena, Boer Prisoners of War, Concentration Camps

EXTENDED ABSTRACT

The Anglo-Boer War has a great importance in South African history. The Dutch origin Boers, who came to this country for the first time, established their own colonies over the years. However, as a result of the superiority that the British started to establish all over the world in the colonial age, it has become one of the regions occupied in South Africa. Boers has endeavored with all its strengths to protect their civilization. The British, on the other hand, thought that the country has gold resources were too important to be left to the Boers. The struggles of the Europeans with each other caused devastating effects in South Africa.. It was the gold that made South Africa different. While an agricultural country, where gold is not available, will probably not be fully considered by the British. Thousands of people's lives have been destroyed by the discovery of gold. As a result of the Boer war, thousands of civilians were kept in concentration camps where they would die, while the Boer war prisoners who fought heroically against the British were captured in places far from their country.

The British did not keep the Boer prisoners in isolation in the camps. They enabled them to contribute to the island's economy. In this respect, it has been beneficial for prisoners to be kept on an island rather than on the mainland where the work force is abundant. Likewise, good treatment of the elderly, patients and Boer officers is also due to the good attitude of the island's management. The British believed that their fight with the Boers would bring a quick victory. However, the fact that the Boers applied for an unusual guerrilla warfare caused great harm to the British. Fearing the Boers, the British decided that even prisoners of war cannot be kept in the country. Therefore, the prisoners sent to the island of Helena in the South Atlantic where Napoleon was exiled once. Nearly 50 thousand civilians, 28 thousand Boer white and 20 thousand South African black died in bad conditions in civilian concentration camps in South Africa. Very few of the prisoners sent to the island of Helena also died. While the British ignore a brutality against civilians in South Africa, it is an issue to focus on captive soldiers surviving on an island. Therefore, this study is about Boer captive soldiers lives on the island of Helena.. It was tried to answer the question of how the captives of Boers survived and how the British administration treated them. Within the scope of the study, first and second hand sources studied, the information obtained was analyzed. In the study, the studies of George, Green, Hasler and Nathan were used as the primary sources. In the study, which gives a brief information about why the Boer war took place. It touches on what happened in the camps of island of Helena, attempts to escape, education, work, health and other issues researched. It was tried to give information such as how the British administration of the island treated the prisoners, and what kind of plans it carried out on different subjects such as food and communication.

GİRİŞ

İngiliz-Boer Savaşı Güney Afrika tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu ülkeye ilk gelen Hollanda asıllı Boerler yıllar içinde kendi kolonilerini kurmuşlardır. Lakin İngilizlerin koloni çağında tüm dünyada kurmaya başladığı üstünlük sonucu Güney Afrika da işgale uğrayan bölgelerden birisi olmuştur. Boerler kurdukları medeniyetlerini korumak adına tüm güçleri ile gayret etmiştir. İngilizler ise ülkenin önemli altın kaynaklarının Boerlilere bırakılmayacak kadar önemli olduğunu düşünmüştür. Avrupalıların birbirleri ile olan mücadeleleri Güney Afrika'da yıkıcı etkilere sebep olmuştur. Güney Afrika'yı farklı kılan altın olmuştur. Muhtemelen altının çıkmadığı bir tarım ülkesi İngilizler tarafından tam önemsenmeyecek iken altının bulunması ile binlerce insanın hayatı yıkıma uğramıştır. Boer savaşı sonucu binlerce sivil ölecekleri toplama kamplarında tutulurken İngilizlere karşı kahramanca mücadele veren Boer savaş esirleri ise ülkelerinden çok uzak yerlerde tutsak edilmişlerdir.

İngilizler, Boerlerle mücadelelerinin hızlı ve çabuk bir zafer getireceğine inanmıştır. Lakin Boerlerin alışılmadık dışında bir gerilla savaşına başvurması İngilizlere büyük zarar vermiştir. Boerlerden korkan İngilizler, savaş esirlerinin bile ülkede zapt edilemeyeceğine karar vermiştir. Bundan dolayı esirler Güney Atlantik'te bir zamanlar Napolyonun sürgün edildiği uzak St. Helena adasına gönderilmiştir. Güney Afrika'daki sivil toplama kamplarında 28 bini Boerli beyaz, 20 bini ise Güney Afrikalı siyahi olmak üzere yaklaşık 50 bin sivil kötü şartlar altında hayatını kaybederken St. Helena adasına gönderilen esirlerin çok azı hayatını kaybetmiştir. İngilizlerin Güney Afrika'da sivillere yönelik bir vahşete göz yumarken esir askerlerin bir adada hayatta kalmayı başarması üzerinde durulması gereken bir konudur. Bundan dolayı bu çalışmada Boerli esir askerlerin St. Helena adasındaki hayatlarını konu edinmiştir. Boerli esirlerin nasıl hayatta kaldıkları ve İngiliz yönetiminin onlara nasıl davrandıkları sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında birinci ve ikinci dereceden kaynaklar taranmış, elde edilen bilgiler tahlil edilmiş ve analize tabi tutulmuştur. Çalışmada birinci derece kaynaklar olarak George, Green, Hasler ve Nathan'ın çalışmalarından istifade edilmiştir. Boer savaşının niçin yaşandığı ile ilgili kısa bir bilginin de verildiği çalışmada Boerli esirlerin St. Helena adasına ulaşmaları, buradaki kampları, kaçma teşebbüsleri, eğitim, çalışma, sağlık ve diğer konularda başlarından geçenlere değinilmektedir. Adanın İngiliz yönetiminin esirlere nasıl davrandığı, gıda, haberleşme gibi farklı konularda ne tür çalışmalar yaptığı gibi bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

1. Boerler Kimdir? İngilizlerle Mücadeleleri ve 2. Boer Savaşı

Çiftçi manasına gelen adlarıyla Boerler Hollanda Doğu Hindistan Şirketi vasıtasıyla çoğunluğu yine Hollanda asıllı göçmenler olmak üzere Alman, İskandinav ve Fransız göçmenlerin Güney Afrika'ya gelmesi ile yeni bir hayata başlamıştı. İngilizlerin Güney Afrika'ya ilgi göstermesi ile hayatları değişmeye başlayan Boerler topraklarını korumak için İngilizlerle mücadeleye girişmişti. 1852 ve 1854 yıllarında yapılan anlaşma ile İngilizler Boerlere özerklik hakkı verdi. 1880-1881, 1. Boer Savaşından sonra yapılan anlaşmalarda da Boerler, İngilizlerin emri altında, tam bağımsız

olmayan ama kendi kendilerini yönetme hakkı olan bir topluluk olarak tanındı. Kurdukları Transvaal ve Oranj Bağımsız Devleti ile içişlerinde özgür dış ilişkilerinde İngilizlere bağlı bir dönem yaşanmaya başlandı. 1886'da Transvaal'de Boerlerin yaşadığı Witwatersrand'te büyük miktarda altın olduğunun ortaya çıkmasıyla birlikte birçok Britanyalı bölgeye akın etti. (Scott, 2007: 2) Boerlerin kendi içlerinde oluşturduğu düzen binlerce yeni altın arayıcısının ülkelerine gelmeleri ile bozulmaya başladı. Altın bularak zenginleşen İngilizler ülkenin de ekonomisinde söz sahibi olmaya başlamıştı. Transvaal'in Devlet Başkanı olan Paul Kruger ülkesindeki yabancıların sayısının artması ile politik bir güç haline gelmelerinden korkuyordu. Ülke kanunlarına göre 14 yıl boyunca Transvaal'de yaşayanlar oy kullanma hakkına sahipti. İngilizlerin yaşadığı komşu Cape Kolonisinin Başbakanı Cecil Rhodes ise Transvaal'de yaşayan altın arayıcısı İngilizlerin hakkını arama noktasında gayret içine girmişti. Bu arada 1895 Aralık ayında Başbakan Rhodes'un yakın arkadaşı olan Dr. Leander Jameson, Transvaal'deki bir kısım İngiliz altın arayıcılarının öncülüğünde başarısız bir askeri kalkışma gerçekleştirmişti. Transvaal hükümeti devrilmek istense de bu başarısız askeri girişim sonrası Boerler İngiliz karşıtı girişimlere başladı. İngiliz altın arayıcıları ise Britanya'nın kendilerini korumasını istedi. Zaman geçtikçe iki taraf arasında nefret ortamı gittikçe gelişti. Bloemfontein'de yapılan ikili görüşmeler de sonuçsuz kalınca Boerler İngilizler'den sınırlarındaki İngiliz askerlerini çekmelerini istedi. Boerler isteklerinin yerine gelmemesini savaş sebebi sayacaklarını ilan etti. İngiliz askerleri çekilmeyince de Boerler 11 Ekim 1899'da savaş ilan etti. 12 Ekim'de İngiliz kolonisi Cape Boerlerce işgal edildi. Ladysmith, Kimberly ve Mafeking gibi İngiliz yerleşimleri işgal edildi. İngilizler 1900'ün ilk aylarından itibaren Lord Frederic Roberts ve General Horatio Kitchener komutasında büyük bir İngiliz ordusunu Güney Afrika'ya gönderdi. Boerler İngiliz takviye güçlerinin gelmeye başlaması ile birlikte yenilmeye başlamıştı. Boerlerin Paardeberg'te büyük bir yenilgi alması sonucu 4 bin askeri başlarındaki General Piet Cronje ile birlikte teslim oldu. İngilizler Cape Kolonisini kurtarmakla birlikte Boerlerin Johannesburg ve Pretoria şehirlerini de işgal etti (Royle, 1998: 54) Böylece İngilizler altın arayıcısı vatandaşlarının haklarını arama bahanesi ile dünyanın en zengin altın kaynaklarına sahip Boer topraklarını işgale başlamıştı.

Boer güçleri devamlı olarak takviye kuvvetler ile desteklenen İngiliz düzenli ordusu karşısında meydan savaşı yapacak gücünü kaybetmişti. Yeni bir taktik geliştiren Boerli askerler gerilla yöntemi ile mücadele etmeye başladı. Küçük gruplar halinde organize olan Boerler vur kaç savaşı ile İngilizlere meydan okumaya devam etti. Aralık 1900 ile Eylül 1901 arasında 135 defa İngilizlerin kontrolündeki trenlere saldırı düzenlendi. Gerilla savaşına karşı koyacak gücü olmayan İngiliz ordusu ise ilk önce Roberts daha sonra ise Kitchener tarafından uygulamaya sokulan bir yöntemle Boerli savaşçıların destek alabileceği tüm Boer yerleşim yerlerini imha hareketine girişti. Çiftlik, köy ve kasabalar tamamen yakılıp yıkıldı ve içinde yaşayan Boerler ile Güney Afrikalı siyahiler göçe zorlandı. Boşaltılan toprakların etrafı tel örgü ve beton bloklar ile çevrildi. 30 bin çiftlik yakılırken binlerce sivil toplama kamplarına götürüldü. Boerli savaşçıları ihtiyaç duydukları yiyecek, silah ve atlara ulaşamaz hale geldi. Yine de gerillalar bir müddet daha iyi bir performans

gösterdi. Hatta 1902 Mart ayında Tweebosch'ta yenilgiye uğratılan 600 İngiliz askeri esir alındı. Lakin bu esirler tutulacak hiçbir yer olmadığı için serbest bırakıldı. Transvaal ve Bağımsız Oranj Devletinin yetkilileri İngilizlere karşı koyamayacaklarını anlayınca barış masasına oturmaya karar verdi. 31 Mayıs 1902'de iki taraf arasında anlaşma imzalandı. Her iki Boer devleti 1910'da Güney Afrika Birliği kuruluncaya kadar İngilizler tarafından yönetildi. (Warwick, 1980: 91-105) Boerler gerilla savaşının üstün tarafı olmakla birlikte İngilizlerin tüm savaş bölgesini tam bir tahribata uğratması savaşın yönünü değiştirmişti. Sivillere dokunmaması gereken İngilizler gerillaların lojistik desteğini kesme adına binlerce insanı toplama kamplarına yollamıştı. Boerli gerillaların özellikle gıdaya ulaşımı tam manası ile kesilmişti. Tüm tarım ürünleri yakılmış, hayvanlar katledilmişti. Boerli gerillalar zaman içinde İngiliz ordusuna karşı koyamaz hale geldikçe ya savaş alanlarında hayatını kaybetti veya teslim olmak zorunda kaldı.

İngilizler evlerini yaktığı sivilleri Güney Afrika'da kurulan toplama kamplarına gönderirken esir alınan Boerli savaş askerleri ise yurt dışındaki kamplara gönderildi. Sivillerin kaldığı kamp şartları kuruldukları bölgelere ve başlarında bulunan İngiliz yöneticilere göre farklılık göstermekteydi. Bununla birlikte İngilizler özellikle Boerli kadın ve çocuklar ile Güney Afrikalı siyahi sivillerin kamplarda kötü şartlarda yaşamasına göz yumdu. Ekim 1901 itibari ile kamplarda yaşayan her bin kişiden 344'ü hayatını kaybetmişti. Ölümlere daha çok yetersiz beslenme ve hijyenik olmayan ortamlarda hızla gelişen bulaşıcı hastalıklar sebep olmaktaydı. (Spies, 1980: 161) Kızamık, boğmaca, zatürre, su çiçeği, kabakulak ve tifo dolayısı ile binlerce sivil hayatını kaybediyordu. (Grant, 1910: 664) Çoğunluğu çocuk olmak üzere 28 bin Boerli toplama kamplarında İngilizlerin gözü önünde hayatını kaybetti. (Pakenham, 1979: 572)

İngilizler ele geçirdikleri Boer askerleri ise ilk aşamada savaş alanlarına yakın esir kampları ile Cape Kolonisi ve Simonstown'daki hapisane gemilerinde tutmuştu. Boerli askerlerin ayaklanma ve kaçma ihtimalini düşünen İngilizler çareyi onları yakınlardaki İngiliz kolonilerine göndermekte buldu. Böylece düşman esirlerine gardiyanlık vazifesi gören İngiliz askerlerinin savaşa katılmaları da sağlandı. 1900 Aralık itibari ile 7.424 Boerli esir asker Güney Afrika dışına çıkarılmıştı. Savaş sona erdiğinde ise bu sayı 25 bini geçecekti. St. Helena adası 5.685 esirin gönderildiği ilk yer olmuştu. Sri Lanka'ya 4.861, Hindistan'a 9.125, Bermuda'ya 4.619 ve Portekiz'e 1000 Boerli esir yollanmıştı (Grant, 1910: 666). İngilizler dolan her bir kamp sonrası bir başka kamp yeri için arayışa girmişti. St. Helena dolduktan sonra Sri Lanka yeni adres olmuştu. Sri Lanka'nın dolması ile de Hindistan'da kamplar oluşturulmuştu. Hindistan'da toplam 14 kamp kurulmuştu. Bu kampların da dolması sonucu Bermuda'da kamplar açılmıştı. Boerli savaş esirlerinden bir kısmı Portekizlilere ait adalara da yönlendirilmişti. Lakin Portekizli yetkililer onların Portekiz'e gönderilmesini talep edince binden fazla Boerli Lizbon'un kuzeyindeki 6 kasabaya dağıtılmıştı (Van der Merwe, 1995: 78-79). İngilizler Boerli gerillalar ile mücadele etmenin zorluğu içindeydi. Savaşın hemen bitmesi hedeflenmiş lakin Boerler kahramanca yurtlarını korumaya girişmişti. Boerli esirler savaş meydanlarına dönmek için kaçmayı göze alacak kadar cesaretliydi. Bu tehdidin farkına varan İngilizler masraflı da olsa onları ülke dışına çıkarmaktan başka bir yol bulamamıştı.

Boerli esirlerin Güney Afrika'da değil de ülke dışında hapsedilmeleri ilk zamanlar Boer halkından büyük tepki almıştı. Bu askerlerin çoğu uzun zamandır limanlardaki gemilerde esir tutulduğu için hastalanmıştı. Gemi şartlarının kötü olması bulaşıcı hastalıkların da başlamasına sebep olmuştu. Esirler gemilerden karaya gönderilmeyi beklerken gemiler okyanusa açılmıştı. Bu durum akıllara daha fazla esirin hayatını kaybetmesi anlamını getiriyordu. Boerler İngilizlerin kendilerinden bu şekilde kurtulmak istediklerine inanmıştı. Gemilerde ölenlerin cesetlerinin okyanustaki köpekbalıklarına yem edileceği düşünülmüştü. Böylece sayıları azalan Boerli esirler için daha az harcama olacaktı. Lakin beklenenin aksine gemilerde çok fazla ölüm gerçekleşmemişti. Hatta Güney Afrika'daki kamplarla kıyaslandığında St. Helena'da çok az Boerli esir hayatını kaybedecekti (Kuitenbrouwer, 2012: 235). Esir olarak düşmanın eline düşenler adil bir muamele görmeyeceklerini inanıyordu. Bununla birlikte ölüm oranları karşılaştırıldığında St. Helena adasına gönderilen esirlerin çoğunun hayatta kalacağı görülecekti. Eşleri ve çocukları toplama kamplarında hayatını kaybeden bu esirlerin çoğu savaş sonuna kadar hayatta kalmayı başaracaktı.

2. St. Helena Adasına Gönderilmeleri

St. Helena Güney Atlantik'te bulunan ve keşfedilinceye kadar insan yaşamamış, 122 kilometre karelik volkanik bir adaydı. Brezilya'ya 4 bin, Batı Afrika'ya ise yaklaşık 2 bin kilometre uzakta bulunmaktaydı. 1502'de keşfedilmiş ve 1659'da İngilizlerce yerleşime açılmıştı. Adaya ilk yerleşenler İngiliz asıllı göçmenler ve askerlerdi. İngilizler adaya Batı Afrika'dan köleler de getirmişti. Adanın korunması için Jamestown'da bir kale yapılmıştı. 1834'te bir İngiliz kolonisi ilan edilen St. Helena sürgüne gönderilen Napolyon'un kaldığı ada olarak ün kazanmıştı. Dış dünyadan izole olmuş bu ada mahkûmlar için doğal bir hapisane vazifesi görmüştü. İngilizler 5 Nisan 1900'de aldıkları karar ile Güney Afrika Boerli asker esirlerini St. Helena'ya nakletmeye başlamıştı. Ada halkı gelen Boerli esirlere ülkeleri için cesurca savaşan insanlar olarak saygı göstermişti (Jackson, 1903: 106) Adanın İngiliz Valisi Sterndale ada sakinlerine krallıklarının bu insanlara iyi davranılmasını istediğini ilan etmişti. Adaya ulaşan ilk Boerli esirleri karşılayan yerel İngilizler onlara karşı hiçbir kötü davranışta bulunmamış, onlara karşı en ufak kötü söylem dile getirilmemişti (Nathan, 1999: 1) Hâlbuki bu cesur insanlar mücadeleleri ile binlerce İngiliz askerinin hayatını almıştı. Buna rağmen İngiliz yönetimi ve ada halkı olgun bir tavır gösterebilmişti. Aslında Adanın Valisi olan Sterndale'in iyi bir kişiliğe sahip olması bu esirler için hayati bir şans olmuştu. Bencil ve gaddar bir vali onlara bu adada istemedikleri bir hayat yaşatabilir ve binlercesinin ölmesini sağlayabilirdi. Vali Sterndale'in iyi ve adil bir idareci olması ada halkı ve görevlilerin de esirlere karşı kötü davranışını engelleyecek bir etken olmuştu. Adaya ilk getirilen esirler arasında Boerli General Piet Cronje da bulunuyordu. İngilizler onun esir kampı yerine Kent Kulübesi adlı bir kır evinde kalmasına izin vermişti. Atlı İngiliz askerlerince gözaltında tutulması emri verilse de adada hiçbir atlı İngiliz görevlisi olmaması sebebi ile ada sakinleri bu iş için görevlendirilmişti (Gosse, 1990). İngilizler generalin rütbesine saygı gösterdiklerini onu rahat ettirerek göstermişti. Ayrıca Boerli subaylarında kamp dışında yaşamalarına izin verilmişti. Yerel gönüllü halktan atlı görevli gücü oluşturulması fikri oluşsa da halkın daha önce at kullanmamış olması sıkıntı oluşturmuştu.

İngiliz Vali Sterndale, Boerli esirlerden bazılarının halka nasıl at kullanılması gerektiği konusunda ders vermesini istemişti. Zira Boerler iyi bir at kullanıcısı olmaları ile biliniyordu. Gerekli eğitimi alan atlı görevliler General Cronje nereye giderse gitsin ona eskortluk yapmıştı. General Cronje oturduğu yerden 10 km uzakta olan Boerli kampını ziyaret ederek kontrol edebilmekteydi. Cronje kontrollerini tamamlayıp kamptan ayrılmak istediğinde süvarilerde atlarına binmek için harekete geçiyordu. Lakin süvariler ellerindeki tüfeklerle atlarına binmekte büyük zorluk çekince Boerli esirler onlar atlarına bininceye kadar tüfeklerini tutuyordu. Gönüllülerden oluşan bu görevliler adaya süvari İngiliz askerlerinin gelmesi ile görevlerini tamamlamıştı (Nathan, 1999: 3). İngilizler dolu tüfeklerini Boerlere verecek kadar onlara güven duymuştu. Aksi takdirde bir İngiliz görevlinin silahını bir esire vererek atına binmesi görülmüş bir durum değildi. Boerli esirler adaya 2 yıl boyunca toplam 14 seferde getirilmeye devam edilmişti. General Cronje'nin eşi de daha sonra adaya getirilenler arasındaydı (Mabbet, 1985) Adaya getirilen ilk esirlerin gemilerden indirilmesi 2 saat sürmüştü. Yaşları 14 ila 60 arasındaki esirlerin yorgun düştükleri, bir kısmının ise hasta olduğu görülmüştü. Limandan kamp yerlerine nakledilmeleri 3 saati almıştı. Bu süre zarfında ayakta duramayacak kadar kötü durumda olanlar hastaneye götürülmüştü (George, 2006: 1). Hasta olan esirlerin bir an önce medikal bir destek almaları onların hayatını kurtarmıştı. Ada yönetimi onları hasta olarak kamplarına gönderip görmezden gelebilirdi. Lakin onların iyileşmesi adına önlemler alınmıştı.

Boer esirler savaş bitinceye kadar St. Helena'da tutulacaklarının farkındaydı. Savaşın ise ne zaman sona ereceği belirsizdi. Savaşın kısa sürmesi en kısa sürede evlerine dönebilmeleri anlamına gelecekti. Yıllarca devam etmesi ise bir yıkım olabilirdi. Esirler için en büyük sıkıntı, bu cevabı bilinmeyen soruydu. Bir kısmı evlerine geri dönme hayalini gerçekleştirecekken, 180'i ise savaş bitmeden hayatını kaybedecekti. Bu Boerli savaş esirleri adadaki Baptist mezarlığına gömülmüştü. Ölenlerin çoğu yaşlılardan oluşmaktaydı. En yaşlısı 74 olan bu Boerli esirler, yaşları itibari ile askerden daha çok sıradan bir Boerli topluluğu görünümü veriyordu. Çoğunluğu çiftçi iken İngilizlerle savaşmaya başlayan bu sivil Boerliler başarılı bir gerilla savaşı sergilemişti. Adada ölen Boerlilerin en genci ise 1902 yılında 17 yaşında iken tifodan vefat etmişti. Geri kalanlar bronşit, tifo, verem, tüberküloz ve zatürre gibi hastalıklardan dolayı ölürken 3'ü de İngilizlerce vurularak öldürülmüştü (Hasler, 1988). En yaşlısından en gencine kadar tüm Boerliler için en büyük tehdit hastalıklardı. Özellikle de bulaşıcı hastalıklara yakalanmadan hayatta kalabilmek eve, yani sevdiklerine geri dönebilmektir. Aslında çoğunun çocukları Güney Afrika'daki toplama kamplarında yetersiz beslenme sonucu aynı tür hastalıklardan ölecekti. Toplama kamplarında hayatını kaybeden 28.000 Boerli'nin 22.000'den fazlası çocuklar, geri kalanlar ise kadınlardı (Warwick, 1983: 151). Bu esirler Atlantik'in orta yerinde kimsenin bilmediği bir adada yaşam mücadelesinden başarı ile çıkacakken çocukları ve eşleri kendi öz vatanlarında ölecekti.

St. Helena adası kayıtları hayatını kaybeden 180 Boerli esirle ilgili detaylı bilgiler vermekteydi. Stephanie Hasler (1986) bu kayıtları detaylı olarak incelemişti. Bu bilgilere göre esirlerin doğum ve ölüm tarihleri, adadaki hangi mezarlara defnedildiği belliydi. Hatta herhangi bir karışıklığın

yaşanmaması için her birinin ismi hem İngilizce, hem Hollandaca hem de Boerlerin kullandığı şekli ile yazılmıştı. Bu detaylara ölüm sebepleri yazılırken de uyulmuştu. Adanın kuzeyindeki mezarlığa 109'u, güneyine ise 71'i gömülmüştü. Mezar taşları ve mezarlıkların bakımı için yardım kampanyası düzenlendiği fakat İngilizlerin bu parayı hazinelerine aktardıkları da kayıtlarda mevcuttu. Bir zamanlar adada Boerler ile hapis yatan bir Rus Prens 25 Paunt (Pound) ile en büyük bağışçı olarak görünmekteydi. Toplamda 54 Pound toplanmış ve bu paranın en kaliteli mezar taşlarının alınması için bile yeterli olduğu belirtilmişti. İngilizler ölen her bir esir için bir numara kullanmış ve kayıtları bu numaralar altında tutmuştu. Bu numaralar karşısında ölüm nedenleri de bulunmaktaydı. 5132 nolu Boerli esir adada kendilerine yeterli gıda verildiği halde yemek yemediği için aşırı zayıflıktan hayatını kaybetmişti. 5165 nolu olan ise karın ağrısı ve yüksek ateş sonucu ölmüştü. 21 Boerli tifodan ölmüştü. Bunların 15'i bir ay içinde hayatını kaybetmişti. Bu hastalıktan ölenlerden birisi Boerli esir bir doktor olmuştu. Kampta en çok görülen hastalık grip olmuştu. Kayıtlar bunların soğuk algınlığı değil basit bir grip olduğunu belirtmekteydi. Bunda en önemli sebep kampların nemli ve çok fazla sis altında kalması olarak gösteriliyordu. 29 esir akciğer hastalığı ve bronşit sebebi ile hayatını kaybetmişti. Hasler'in ortaya koyduğu bilgilere göre bazı Boerlilerin geçmişte yaşadıkları hastalıklar sebebi ile öldükleri de belirtilmekteydi. Kalp krizleri uzun süre kalp rahatsızlıkları olanların ölümlerine sebep olmuştu. 4968 nolu esir karın zarı iltihabı sebebi ile ölmüştü. 5035 nolu olan felçten, 5042 ve 5044 nolular yine zayıflıktan, 5067 nolu olan veremden, 5085 nolu menenjitten, 5134 nolu olan dizanteriden, 5156 nolu olan böbrek yangısından, 5163 nolu olan beyne kan gitmemesi sonucu baygınlıktan, 5165 nolu olan Jamestown'da da görülen bağırsak iltihabından vefat etmişti. Boerli esirlerin gömüldükleri mezarlıklar zaman içinde adanın en ağaçlık bölgesi haline dönüşmüştü. 1913'te Güney Afrika Hükümeti iki granit anıtı mezarlığa yollamıştı. Bu anıtların üzerinde ölenlerin isimleri yazılmaktaydı (Nathan, 1999: 8). Ada yönetimi esirlerle ilgili her türlü bilgiyi herhangi bir sıkıntı yaşanmaması için dikkatlice kayıt altına almıştı. Ada hastanesi ve görevlilerin her bir hastalık ile ilgili detaylı bilgileri kayıt altına alması onların işlerini özveri içinde yaptıklarının göstergesiydi. Hâlbuki Güney Afrika'da sivil toplama kamplarında doktorlar hastalar ile ilgilenmedikleri için eleştirilmişti. Mayıs 1901'de bir sivil toplama kampında ölen 79 sivilden 66'sı çocuktu. Diğer kamplarda da buna benzer oranlar mevcut iken İngiliz kamp doktorları Mayıs ayı raporlarında durumun "son derece iyi" olduğunu yazmaktaydı (Scott, 2007: 150) Bu açıdan St. Helena'da görev yapanlar sadece kayıt altına alma konusunda bile Güney Afrika toplama kamplarındaki doktorlardan daha duyarlıydı.

Boerli esirlerin çoğunluğu adanın iç kesimlerinde kurulan kamplarda yaşamıştı. Başlangıçta çadırlarda kalan esirler, zamanla kendi yaşam şartlarını iyileştirecek yöntemler geliştirmişti. Adada buldukları her şeyi değerlendirerek barakalar inşa etmişlerdi. Bisküvilerin konulduğu tenekeler bile kullanılmıştı (Mabbet, 1985). Başlangıçta tek bir ana kamp varken esirler gelmeye devam ettikçe bir ana kamp yeri daha kurulmuştu. Bu kamplara Deadwood ve Broadbottom adı verildi (Van der Merwe, 1995: 77). Farklı kamp yerlerinin oluşmasında Boerli esirlerin kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıklarda etkili olmuştu. Anlaşmazlıkların önemli bir sebebi

İngilizler konusunda yaşadıkları fikir ayrılıklarıydı. Bazıları savaş sonunda Güney Afrika'ya dönerek İngiliz vatandaşlığı alacağını söylerken, bazıları ise geri döner dönmez İngilizlerle savaşacağını söylüyordu. Hatta Güney Afrika'ya dönerse İngilizlerle beraber savaşacağını bile söyleyenler vardı. Böylece kamplardan birisi "Barış Kampı" adını almış ve tamamen İngiliz yanlısı Boerli esirlerce kullanılmıştı. Bu kampta kalanlar ilk serbest bırakılıp Güney Afrika'ya gönderilenler olmuştu. Boerli esir kampları arasındaki bir diğer görüş farkı da Güney Afrika'da bağlı oldukları Boer devletine göre yaşanmıştı. Boerliler geldikleri bölgelere göre kamp içinde ayrışıyorlardı. Belirtildiği üzere Güney Afrika'da Transvaal ve Bağımsız Oranj Devleti olmak üzere iki farklı Boer devleti vardı. Aslında Boerliler gittikleri her bir köy ve kasabada kendilerine ait devletçikler kurma özellikleri ile tanınıyorlardı. Lakin yıllar geçtikçe bu iki devlet en önemliler olarak kalmıştı. Boerli esirler arasında bu iki devletin vatandaşı da olmayan 1000 kişi daha vardı. Bunlar ya kendi kasaba devleti olan veya İngilizlerin kontrolündeki Cape ve Natal kolonisinde yaşarken İngilizlerle savaşmaya başlayanlardı. Bu bin kişi de kamplarda beraber yaşamayı tercih etmişti (Mabbet, 1985). Bu esirlerin haricinde kaçma şüphesi olan veya İngilizlerce tehdit olarak görülen Boerli esirler ise adadaki kalede hapsedilmişti. Boerli bazı subay savaş esirleri ise erlerden farklı bir muamele görmüştü. İngilizler bu subayların kamp dışındaki evlerde kalmalarına izin vermişti. Boerler bu evleri yerel halktan kiralamıştı. Bu evlerde kalan subayların ortak noktası yaşlı ve hasta olmalarıydı. Boerli bir rahip bu hastalarla ilgilenmekteydi (Green, 1900-1902: 10465, 5). Boerli subayların kamp dışında kalıyor olması kamplarda kalan rütbesiz askerlerin bir otorite altında kalmadan yaşamalarını sağlıyordu. Boerli askerlerin kendi içlerinde memleketlerine ve fikirlerine göre ayrışmalarında muhtemel başlarında onlara önderlik yapacak subay olmamasından dolaydı. Ülkelerinde savaş devam etmesine rağmen birlik ve beraberliklerini kaybetmişlerdi. İngilizlerin esir subayları ayrı ve avantajlı konumda yaşatmaları da muhtemel bir başkaldırının lidersiz kalmasını sağlaması açısından taktik bir başarı sayılabilir.

İngilizler Boerlileri özellikle Güney Afrika'dan uzağa göndermişti. Savaşçı bir yapıya sahip bu insanların kaçmak için ellerinden geleni yapacakları biliniyordu. Bu esirlerden 3'ü adaya ayak basar basmaz kaçma girişiminde bulunmuştu. Lakin kısa süre içinde yakalanmışlardı (George, 2006: 2). Esirler getirildikleri yerin bir ada olduğunun farkına vardıklarında ise kaçma ümitleri kalmamıştı. Bundan dolayı İngiliz yetkililer de esirlerin adada rahatça dolaşabilmelerini önleyecek sıkı tedbirler almayacaktı. Nihayetinde St. Helena Atlantik okyanusunda yer alan etrafı binlerce kilometrelik su ile çevrili bir adaydı. Adanın kendisi de bir hapisane vazifesi görmekteydi. Buna rağmen bazı Boerli esirler St. Helena adasından kaçmak için yeniden teşebbüste bulunmuştu. Bunlardan birisi Boerli Başkan Kruger'in torunu olan Komutan P. Eloff'tu. Beraberindeki askerler ile Sandy Körfezinden bir balıkçı teknesi kaçırmaya çalışmışlardı. Balıkçının kürekleri teknede bırakmaması sebebi ile başarısız olmuşlardı. Boerliler teknenin bazı tahtalarını sökerek kürek olarak kullanmak istese de bunun işe yaramadığını görmüşlerdi. Sahildeki diğer balıkçılara rüşvet teklif ederek kendilerine kürek vermelerini istemişlerdi. Bu arada kaçma teşebbüsünü haber alan İngiliz askerleri körfeze gelerek onları yakalamıştı. Aslında balıkçının kürekleri teknede bırakmaması

İngiliz yönetiminin aldığı tedbirlere riayet edilmesiydi. Balıkçılar bir kaçma teşebbüsünde kayıklara ihtiyaç duyulacağı bilinci ile tedbirli hareket etmekteydi. Başka bir zamanda kaçmaya çalışan diğer iki esir ise Fransız'dı. Bazı Fransızlar düşmanları olarak gördükleri İngilizlere karşı Boerlilerle beraber savaşırken yakalanmıştı. Kaçak olarak saklandıkları bir gemide yakalanmışlardı. Rupert körfezinden yüzerek gemiye ulaşan Fransızlar gizlendikleri yerde görevlilerce yakalanmışlardı. Çıkan arbede sonrası ikisi de suya geri atlamıştı. Birisi körfeze geri yüzerken, diğeri ise Jamestown kasabasına doğru yüzerek karaya çıkmıştı. Her ikisi İngiliz askerlerince teslim alınarak kamplarına teslim edilmişti. Kaçmaya çalışanlara para cezası dışında bir ceza verilmiyordu (Nathan, 1999: 4; Jackson, 1903: 108).

İngilizler Boerli esirlerin tehdit oluşturmadığını düşünüyor ve adanın da doğal bir hapishane olduğunu biliyordu. Bundan dolayı kamplarda kalan herkesin adada özel izin kapsamında dolaşmasına izin veriliyordu. Böylece esirler ada halkı ile beraber olabiliyorlardı. Hatta bir Boerli esir adalı bir kadın ile evlenmişti. İngiliz ve Hollanda asıllı Boerlilerin birbirleri ile etkileşim içinde olması sonucu ada halkı çocuklarına Boerlilerin kullandığı Piek, Nielson ve Vanguard gibi isimleri bile vermişti (George, 2006: 2). Boerli savaş esirleri düzenli bir ordunun askerleri değildi. Aralarında her yaş ve gruptan insan vardı. Ortak amaçları yaşadıkları toprakların İngilizlerce ellerinden alınmasını engellemekti. İngiliz düzenli ordusu karşısında başarı gösteremeyince gerilla savaşı verilmişti. Lakin İngilizlerin gaddarlığı sebebi ile tüm sivil bölgeler insandan arındırılıp yakılınca çaresiz kalmışlardı. Esirler arasında iyi eğitilmiş Boerlilerin yanı sıra okuma yazma bilmeyenler de vardı. Boerli zenginlerin yanında fakirler de mevcuttu. Her tür meslekten olanlar olduğu gibi çiftçi ve madenci olanlar da bulunuyordu. Boer topraklarında doğup yetişen olduğu gibi Avrupa'dan, Amerika'dan ve Avustralya'dan Güney Afrika'ya gelerek yerleşen veya Boerlerle birlikte savaşan da vardı. Bu yönü ile fakir ile zengin, cahil ile bilgin, yaşlı ve genç St. Helena adasında yaşamaya mahkûm olmuştu (Green, 1900: 976). Anneleri, eşleri, kız kardeşleri, teyzeleri, çocukları İngilizlerce Güney Afrika'da kurulan toplama kamplarında hayat mücadelesi verirken kendileri de ülkelerinden çok uzakta bir adada tutsak olmuşlardı. Hepsi savaşın sona ermesi ile esaretten kurtulmayı umut ediyordu.

3. Boer Esirlerin Ada Ekonomisine Katkıları

St. Helena adasında Jamestown adında bir kasaba bulunmaktaydı. 1901 itibari ile adada esirler ve onların başında görevlendirilen 1.500'e yakın asker dışında 3.342 sivil yerel halk yaşamaktaydı. Adaya 5 binden fazla esir ile binden fazla asker gelince tüm yaşantı değişmişti (Census, 1921) Adanın İngiliz yönetimi ve halkı Boerli esirlerin gelmesi ile birlikte adalarının gelişip kalkınacağına inanmıştı. Ada halkını endişelendiren tek konu adanın binlerce insana ev sahipliği yapacak kaynaklardan yoksun olmasıydı. Adanın üretimi ihtiyaçları karşılamak için yetersiz olmakla birlikte çok daha fazla gemi ticaret için sefer düzenlemeye başlamıştı. Adanın en önemli yanı hayvancılık yönü ile gelişmiş olmasıydı. Ada halkı dış dünyadan kopuk bir hayat yaşadığı için hayvancılığa büyük önem verilmişti. 1000'den fazla sığır ve 3.000'den fazla koyun, keçi bulunmaktaydı. Bu durum esirlerin ana öğünlerinde yeterince et tüketebilmelerini sağlıyordu.

Tarım arazilerinin işlenmesi ve taşımacılık için ise 190 katır mevcuttu (George, 2006: 23, 29). Adada yeterli iş gücü olmaması Boerli esirlerin de değerlendirilmesine yol açmıştı. Bundan dolayı Boerli savaş esirlerinin bir kısmı Jamestown kasabasında çalışmaya başlarken bir kısmı da kırsalda bulunan tarım arazilerinde çalışmıştı. İngiliz hükümeti ve ada halkı bu esirlere adada ihtiyaç duyulan işleri ücret karşılığında yaptırıyordu. Bu çalışan esirlerin kalması için kasabada kale bahçesi ve botanik bahçede iki küçük kamp yeri kurulmuştu (George, 2006: 23). Hatta bazılarının kira karşılığında evlerde yaşamasına izin veriliyordu. Bu yönleri itibari ile esirler ada ekonomisine de bir canlılık getirmişti. Ada savaş öncesine göre adaya gelen ve çıkan ürünlerin vergisinden iki kat daha fazla kazanıyordu. Binlerce savaş esirinin adada bulunması daha fazla gıda ihtiyacını gerektiriyordu. Adaya gelen ürünlerin daha çok kampların ihtiyacını karşılar hale gelmesi sebebi ile de ada halkı gıda ürünlerine daha fazla para öder hale gelmişti. Öyle ki halk okula giden çocuklarını işe göndermeye başlayacak kadar kötü etkilenmeye başlamıştı (Evans, 1994). Zaman içinde adada ihtiyaç duyulan temel ürünlere ulaşım daha da zorlaşmıştı. En büyük sorunlardan birisi içme ve kullanma suyunun yetersizliği idi. Deniz suyu tuzdan arındırılarak kullanılmaya çalışılıyordu (Royle, 1998: 59) Esirler ve ada halkı benzer sıkıntılar yaşıyor ve Atlantik'in bilinmeyen bir yerinde dış dünyadan izole hayatta kalmaya çalışıyorlardı. Bütün zorluklara rağmen savaşın ne zaman sona ereceği bilinmediği için bazı Boerli esirler adeta yeni bir hayat kurmak istercesine çalışmayı tercih etmişti. Bunlardan birisi kendi fırınına açacak kadar işinde başarılı da olmuştu. Aynı şekilde bir esir de Boerli yemekleri yapan bir restoran açmıştı. Bazıları da kendi iş yerlerinde el ürünü emeklerini satmaya çalışıyordu. Kafe ve restoranlarda çalışan Boerli esirler yaptıkları, kahve, tart ve keklerle müşterilerin çoğalmasını sağlıyordu. İnşaat işçileri adadaki evlerin tamirat ve yenilenmesinde görev almaktaydı. Adalılara ait kulübeler bile bu işçilerin elinde güzel evlere dönüşüyordu. Para biriktirmeyi başaran bazı esirler kazandıkları paranın bir kısmını Güney Afrika'daki ailelerine gönderiyorlardı (George, 2006: 2, 23, 31).

Esirler yaşam şartlarını geliştirmek adına buldukları ile kulübeler inşa etmiş olsalar da çok kötü şartlar altında yaşamaktaydı. Adanın yağmurlu ve yağmursuz olmak üzere iki hava durumu esirlere zor günler yaşatıyordu. Kulübeler ve çadırlar yağmur sezonunda içine yağış aldığı için yaşam zordu. Yağmur yağmadığında ise kuru bir sezonda susuzluk sıkıntısı çekiliyordu (Matthieson ve Carter, 1993: 56). Yazları kullanılacak su bulmak imkânsız hale geliyordu. Su sadece idareli olarak içmek için kullanılıyordu. Bundan dolayı çamaşır yıkanması yasaklanıyordu. Bazen bir hafta boyunca yüz yıkamak için bile su bulunamıyordu (Green, 1900-1902: 421). Adadaki su sıkıntısını çözmek için 1901 Mayıs ayında deniz suyunu arıtacak bir sistem kurma çalışması başlamıştı. Esirler borulardan temiz su akması için bekleyişe girmişti. Tesisin bitirilmesi için ise 5.000 pount'a ihtiyaç duyulduğu söylenmekteydi (Green, 1900-1902: 10465, 4) İngiliz yetkililer bu tür fazla harcamalar için ödenek ayırma konusunda çok istekli değildi. Buna rağmen tesis için ödenek verilmiş ve hizmete girmesi sağlanmıştı (George, 2006: 24) Boerli savaş esirleri kendilerini adaya hapseden İngilizlerin kendileri için temel geçim şartlarını sağlaması gerektiğine inanmaktaydı. Bununla birlikte İngilizlerin aleyhine bir olayın gelişmesine de izin vermiyorlardı.

Boerliler düzenin bozulmaması yönünde çaba harcıyordu. Bir şekilde İngilizlerle sorun yaşayan, kavga eden ve sarhoş olup düzeni bozan ise daha çok Avrupa ülkelerinden gelerek Boerlilerin safında savaşmış olanlardı. Hatta bu yönü ile yaklaşık 6.000 Boerlinin düzeni bozmadığı ama aynı şartlarda 2.000 Fransız yaşamak zorunda bırakılsa çok kötü şeyler yaşanabileceği söyleniyordu (Green, 1900-1902: 421). Adadaki İngiliz yönetimi de Boerler ile aynı safta savaşarak esir düşmüş Fransız, Amerikan ve direkt olarak Hollanda'dan gelen esirleri Ağustos 1900 itibari ile ülkelere geri yollama kararı almıştı. Bunlar arasında en dikkat çeken ise belirtildiği üzere Rus bir prensdi. Boerlere yardım etmek için ülkesinden binlerce kilometre uzaklıktaki Güney Afrika'da İngilizlere karşı savaşmıştı. (George, 2006: 23) Avrupa'da gelerek esir düşmüş olanlar İngilizlerin kendileri için yeterli yaşam koşullarını sağlamadığını düşünerek isyancı bir tavır takınıyordu. Haklarını bilmenin verdiği tavırla daha dik bir duruş sergiliyorlardı. Boerli esirlerin çoğunluğu ise dünyanın en uzak köşesi olan Güney Afrika'da yerleşmiş çiftçi ve madenci insanlardı. Başlarına gelenlere sabır gösterme ve uyumlu olma konusunda daha istekliydiler. Bir problem yaşamadan evlerine dönme hayalini taşıyorlardı. Bundan dolayı İngilizlerle bir sıkıntı yaşamamak için çaba harcıyorlardı.

Boerliler için yazları ne kadar sıkıntılı ise kışları da o derece zordu. Derme çatma kulübe ve çadırlarda soğuktan korunmak oldukça zordu. Bunun için bulunan çözüm ise adada yakılabilecek türde her şeyin ısıtma için kullanılmasıydı. Hatta adadaki bir çok ağaç bu amaçla kesilip, yakılmıştı (George, 2006: 2). Benzer şekilde adada görevlendirilen İngiliz askerleri de ısınmak için ağaçları kesmekteydi. Ada yönetimi ağaçların daha fazla kesilmesini engellemek için tedbirler almıştı. 13 Mayıs 1901 itibari ile ada halkı, askerler ve Boerli esirlerin ağaç kesmesinin yasak olduğu, bu yasağa uymayanların cezalandırılacağı ilan edildi. Bu yasak ağaçları keserek oymacılık yapanları da kapsamaktaydı. Belirli yerlere asılan ilanlar hem İngilizce hem de Boerlerin kendi dillerinde yazılmıştı (Turner, 2016: 4). Özellikle ada halkı yerel gazetelerine yazı yazarak görevlilerden ağaçları korumalarını istemişti. Adanın onlarca yıllık ağaçlarının kaybedilmesi ada halkını yıllarca etkileyebilecek bir durumdu. Esirler bir gün evlerine döndüğünde ağaçsız bir adada kalmak istemiyorlardı. Ada halkı St. Helena'ya keçilerin getirilmesi ile ağaçların yok olmaya başladığını, esirlerin gelmesi ile de tamamen yok olabileceğini düşünüyordu. Halbuki ada ilk keşfedildiğinde tamamen ormanlıktı ve her yerinde içme suları mevcuttu (George, 2006: 27). Ada yönetimi halktan gelen bu isteklere gözünü kapamamış ve yakacak odunların dışarıdan getirilmesini sağlayacak önlemleri almıştı.

Boerli savaş esirleri genel olarak basit, sade, ağırbaşlı, onurlu, nazik, içki içmeyen, kumar oynamayan, emirlere uyan, temiz, dinlerine bağlı, sabırlı, duyarlı ve sıcakkanlı insanlardı. Bütün bu iyi özelliklerinin başlarındaki İngiliz yetkililer tarafından takdir edilmesi gerektiği halde bu gerçekleşmemişti. İngiliz askerler ve gardiyanlar bu insanlara yeterince iyi davranmadığı gibi bir kısmı çok kötü davranmaktaydı. Ada yönetiminin Boerli esirleri koruyan tavrı olmasaydı bu esirler görevlilerin elinde zor günler geçirebilirdi. Bazı İngiliz görevliler onların kendilerine devamlı olarak yalan söylediğini iddia ediyordu. Adada kalan esirler ve İngiliz görevliler istemedikleri bir hayat yaşıyordu. (Green, 1900-1902: 421). İngiliz görevlileri özellikle devlet okullarında eğitim

alanları kendini beğenmiş, milliyetçi ve savaşçı bir yapıya sahipti. Fakir ve orta seviye ailelere sahip bu insanlar ana vatanlarından çok uzakta kendilerini ispatlamak ve para kazanmak için askerlik yapıyordu. İngilizler herkes tarafından cesur ve dürüst olarak tanıtılsa da bu insanlar kendi İngiliz ırklarının üstünlüğüne inanan, diğer ırkların ise kendileri kadar şerefli ve değerli olmadığını düşünen bireylerdi (Warwick, 1980: 212) Boerli esirler kendilerine kötü davranıldığının yanı sıra yeterince yiyecek verilmediğini de iddia ediyordu. Aslında resmi kayıtlar onlara yeterince gıda özellikle de et verildiğini göstermekteydi. Esirler kendilerine verilen yemeklerden memnun olmasalar da Güney Afrika'da çocuk ve eşleri kamplarda açlıktan ölecek kadar kötü durumda yaşıyordu. Halbuki St. Helena adası yönetimi onlara daha iyi koşullar sağlamıştı. Her bir Boerli esir için 5 günde bir yarım kilo et, 2 günde bir yarım kilo kurutulmuş et, günlük olarak yarım kilodan fazla ekmek, sebze, şeker ve kahve veriliyordu (George, 2006: 24). Esirler eş ve çocuklarının açlık ve hastalıktan öldüğünü biliyordu. Zira haberleşme olarak mektup imkanları bulunuyordu. Buna rağmen kendilerine verilen gıdanın yetersiz olduğunu düşünmeleri ilginç bir durumdu. Esirlerin muhtemel problemi adaya gelen bir çok ürünün ada dışından gemilerle getirilmesiydi. Gemiler zamanında gelmediğinde veya gıda olarak verilmesi düşünülen ürün bozulduğu ve gelmediği durumlarda sıkıntı çekmiş olabilirler. Adadaki ölüm oranlarının yüksek olması da beslenme açısından büyük bir problem olmadığını göstergesiydi.

Boerli esirlerin bir diğer şikayeti de mektup hizmetleri ile ilgiliydi. Ayda 2 mektup yazmalarına izin veriliyordu. Ayrıca her bir mektubun 500 kelimeyi geçmemesi isteniyordu. Mektuplar görevlilerce kontrol amaçlı okunuyordu. Savaş boyunca esirler 40 bin mektup yollamıştı. İngilizler, savaş, siyaset ve kamp yaşantısı hakkında örneğin yemekler konusunda bir şikayetin yazılmasına izin vermiyordu (Green, 1900-1902: 10465, 3). Bazı Boerler mektupların İngiliz görevlilerce okunması sebebi ile protestoda bulunup yazmayı bırakıyordu (Green, 1900-1902: 421). Buna rağmen birçok Boerli için mektup en değerli hazineydi. Güney Afrika'nın Cape limanından kalkan posta gemileri her Pazar günü St. Helena adasına mektupları ulaştırıyordu. Bazı esirler eş ve çocuklarının yazdıkları ile mutluluk yaşarken bazıları da sevdiklerinin ölüm haberi ile üzüntü yaşıyordu. Boerlilerin kendilerine ait gazete çıkarmaları yazı yazılmasını da teşvik etmekteydi. Hatta bu amaçla en iyi yazılara ödül veriliyordu (George, 2006: 32). Boerli esirlerden bazıları mektuplarının yakınlarına ulaşmadığını dile getirip ada yönetimine tepki göstermişti. Ada yönetimi yaptığı soruşturma sonucu mektupların okunmasında görevli iki İngiliz görevlinin bu mektupları yaktığı ve pullarını satarak para kazandıklarını tespit etti. Her iki görevli de cezalandırılmıştı (Kuitenbrouwer, 2012: 131). Ada yönetimi olayın üstünü kapatacak bir davranışa girmemişti. Esirlerin hakkının korunması için gerekli tedbirlerin alınması yönetimin işini düzgün yaptığının bir göstergesiydi. Aksi takdirde kötü bir yönetimden beklenen bu olayı hiç yaşanmamış gibi göstermek hatta araştırmamaktı.

Boerli esirlerin en önemli problemi belirtildiği üzere bazı İngiliz görevlilerin kendilerine karşı olan kötü ve aşağılayıcı davranışlarıydı. Esirlerin düzenli fakat sıkıcı bir hayatı vardı. Günlük yemeklerini yiyorlar ve yaptıkları kulübelerinde vakit geçiriyorlardı. Bunun dışında çoğunun yapabilecekleri hiçbir aktivite yoktu. Esir hayatına alışmakta zorlanan Boerlilerden bazıları artık

daha fazla dayanamıyor ve psikolojik olarak yıkıma uğruyorlardı. Daha fazla insanın psikolojik bir problem yaşamaması için gerekli olan ise kamp dışına çıkışlarına izin verilmesiydi. İngilizler de bu yönde bir yönetim anlayışı benimsemişti. Yaşlılar haftada 2-3 kez bu izni kullanıyordu. Özellikle öğretmenler, yaşlılar, rahipler ve yardımcılar da dışarı çıkabilme ayrıcalığına sahip olabiliyordu (Green, 1900-1902: 10465, 4) İngilizler her gün 12-15 Boerli esirin bu özel izin kapsamında kamp dışına çıkmalarına izin veriyordu. Dışarı çıkanların vaktinde kampa geri gelmeleri gerekiyordu. Esirlerin bu kurala tam olarak uymaması ilerleyen günlerde çalışanlar hariç kamp dışına çıkanların sayısının 4 ile sınırlandırılmasını getirmişti. Adadaki yerleşim yeri olan Jamestown'a ise belirli saatler dışında gitmeleri yasaktı. Bir esir bu kurala uymayarak kahvaltı saatinden önce kasabaya gittiği için ceza olarak bir ay boyunca kendisine içki verilmemişti. Bu en ağır cezalardan birisi olarak kabul ediliyordu (Green, 1900-1902: 421) Esirlerin kamp dışına çıkmasını kesinlikle önleyen tek şey arada bir yaşanan bulaşıcı hastalıklardı. İngilizler adaya gelen esirlerin St. Helena halkına hastalık bulaştırmasını istemiyordu. 1900 Aralık ayında adaya yeni esirler getiren gemi beraberinde kızamığı da getirdiği için bu yasak uygulanmıştı. 74 yaşında bir Boerli esir kızamıktan ölünce İngilizler endişelenmişti. 1887'de adada benzer bir durum yaşandığında birçok insan ölmüştü. Aslında İngilizler ada halkının kızamığa karşı bağışıklık kazanması için esirlerin kamp dışına çıkmasını bile düşünmüştü. Lakin son kararları esirlerin kamp dışına çıkışının yasaklanması olmuştu. Bundan dolayı dışarıya çıkarak ada etrafında yürüyüş yapan esirler zor günler geçirmişti (Green, 1900-1902: 10465, 4). Yine 1901'de Güney Afrika'da veba salgını yaşanınca St. Helena adasına ulaşmaması için İngiliz yetkililer çok daha fazla önlem almıştı. Ada tam manası ile karantina altına alınmıştı. Güney Afrika'dan gelen gemilerin adaya girişi yasaklanmıştı. Hiçbir insanın yada kargonun hatta mektubun bile adaya girişine izin verilmedi. Bu süre zarfında ada ekonomisi ciddi kayıplar yaşamıştı (Nathan, 1999: 5). 1902'de ise adada tifo salgını yaşanmıştı. Kampta kalanlar su sıkıntısı çekerken bu hastalık ortaya çıkmıştı. En son esir getiren geminin beraberinde bu hastalığı da taşıdığına inanılmıştı. St. Helena yetkilileri tedavi sürecini hızlandırmak için ada dışından hemşire, doktor ve medikal malzemeler getirtmişti. Buna rağmen esirlerden hayatını kaybedenler olmuştu (Nathan, 1999: 6).

Boerli savaş esirleri tel örgülerle çevrili olan kamplarda yaşamak zorunda kalmalarına üzülüyordu. Deadwood kampı üç ayrı tel örgü ile çevrelenmiş ve dışında da İngiliz görevlilerin bulunduğu bir yerd (Nathan, 1999: 5). Boerlilerin önemli bir kısmı tarımla uğraştığı için açık arazilerde bulunmaya alışmıştı. Bunlar için kamp dışına çıkamamak en büyük zorluktu. Kamptaki kulübe ve çadırlarda kalabalık bir yaşantı çok rahatsız ediciydi. Kalabalıktan bunalanlar kendi imkanları ile buldukları teneke ve malzemelerden sadece kendilerinin kalabileceği küçük kulübeler bile yapmaktaydı. Boerli subayların kamp dışında yaşamasına izin verildiği için onlar ise bu konuda oldukça rahattı (Nathan, 1999: 6). Kamp yaşantısına ayak uyduramayan bazı esirler ise gün geçtikçe melankolik oluyordu. Kampların İngiliz doktorları bu kişilerin bazılarının şiddet eğilimi gösterdiğini, bazılarının ise cinnet geçirmeye başladıklarını belirtiyordu. Özellikle Boerli yaşlılar kamp yaşantısına ayak uydurmakta zorlanıyordu. Bir köşeye çekilen bu yaşlı insanlar

başları yerde sessizce ağlıyorlardı. Sadece yaşlılar değil gençlerde farklı sıkıntılar yaşıyordu. 30'lu yaşlarındaki bir esir ağır aile özlemi çekmişti. Yemeklerin zehirli olduğuna inanmış bu esir zamanla konuşmayı bırakmış ve artık yürüyemez hale gelmişti (Green, 1900-1902: 421). Adada hapis hayatı yaşamak bazı esirler için dayanılmaz bir sorundu. Hatta bu amaçla adadan uzaklaşmak isteyen iki esir Jamestown'dan denize girmiş ve denizde demirli bir botu kaçırmıştı. İki esir denizde gözden kaybolana kadar adadan uzaklaşmışlardı. Ertesi gün kayboldukları ortaya çıkınca bir başka gemi onları açık denizde bulup geri getirmişti. Her iki esir de tek amaçlarının bunaldıkları için adadan mümkün olduğunca uzağa gitmek olduğunu, okyanusda bir kaçışın mümkün olmayacağını bildiklerini söylemişti. İngiliz yönetimi onlara 5 Pound ceza vermişti. Bu ceza kamptaki Boerlilerin kendi aralarında para toplaması ile ödenmişti (Nathan, 1999: 5). İngiliz doktor Lloyd-Roe ağır bunalım altındaki 5 hastasının önlem alınmaz ise yakın zamanda akıllarını yitireceklerini söylemişti. (Green, 1900-1902: 10465, 4) Boerli esirlerin çok farklı hayat hikayeleri vardı. Bunların özgür yaşamdaki sıkıntılarının bazıları onları esir kampında da yalnız bırakmıyordu. Boerli bir yaşlı esir, eşi kendisini terk ettiği için savaşa katılmıştı. Tek hedefi bir kurşunla ölmek iken esir edilmişti. Kampta delirmek üzere iken doktorların yardımı ile iyileşmişti (Green, 1900-1902: 421).

Esirlerin tel örgüleri geçmeye çalışması veya görevlilere karşı saldırgan tavırlarda bulunması yasaktı. Buna uymayanlara İngiliz görevlilerce ateş edilmesi serbestti. 3 Boerli esir görevlilerin ateş açması sonucu hayatını kaybetmişti (Hasler, 1988). 19 yaşındaki Johannes F. Viljoen 8 Mayıs 1900'de telleri geçmeye çalışırken vurulmuştu (Paget, 1901: 521). Boerlileri bunu bir cinayet olarak görüyordu. Viljoen çadırda kaldığı arkadaşlarına kahve yapmak istemişti. Kahvelerin içilebilir hale gelmesi için kemiklerde kalan yağlar kullanılıyordu. Tellerin dışındaki bir kemik parçasını almak isterken vurulmuştu (Green, 1900-1902: 421). Onu vuran görevli devamlı olarak uyarmasına rağmen Viljoen İngilizce bilmediği için ne dediğini anlamamıştı. Mahkeme İngiliz askerinin görevini yaptığını söylemişti (Hasler, 1988). 1901'in Şubat ayında yine 19 yaşındaki bir Boerli Marias T. Goddefroy vurulmuştu. İngiliz görevli onu kendisine taş attığı için vurduğunu iddia etmişti. Kampta kalanlar Marias'ın kimseye taş atmadığını söylemişti. İngiliz görevli ilk atışında onu yaralamış, hala ayakta durduğunu görünce ikinci bir atış daha yapmıştı. Marias daha sonra hayatını kaybetmişti (Paget, 1901: 522). Askeri mahkemeye çıkarılan İngiliz görevli esirlerin bir süredir kendilerine taş, sopa, konserve kutusu gibi buldukları her şeyi attıklarını söylemişti. Marias'ın attığı taşın ise yüzüne geldiğini iddia etmişti (Nathan, 1999: 5-6). Boerliler ise tamamen farklı bir iddiayı gündeme getirmişti. Buna göre nöbetçilerin sıklıkla uyuduklarını, bu sebeple de birbirlerini uyandırmak için taş attıklarını söylemişlerdi. Rahip Louw görevlinin hiçbir uyarı yapmadan ateş açmasının ve İngilizlerce soruşturma yapılmamasının kabul edilemez olduğunu belirtmişti (Green, 1900-1902: 10465, 4). Esirler Marias'ı zavallı bir adam olarak tanımlamıştı. Boerli bir rahibin oğlu olarak gereksiz bir şekilde öldürülmüştü (Westminster Gazette, 1901). Bazı İngiliz görevliler Boerlileri demir yumrukla yönetmek istiyor ve onlara hiçbir şekilde saygı duymuyordu. Green'e göre kampta tutulanlar geçmişte yaptıklarından dolayı cezalandırılıyordu.

(Green, 1900-1902: 421). Bazı görevliler İngilizlere karşı savaşı bu insanları sevmediğini açıkça gösteriyordu. Onların cephede kendi insanlarını öldürdüğü için daha ağır şartlarda tutulmaları isteniyordu.

4. Boer Esirlerin Adadaki Faaliyetleri

Boerli esirlerden bazıları için dini inançları hayatlarında önemli bir yere sahipti. Esirler arasında Boerli rahiplerin de bulunması dini törenlerinin kolaylıkla yapılabilmesini sağlıyordu. Aralarından bazıları dini bir dernek de kurmuştu. Başlangıçta üye sayısı 5 olan dernek zamanla bunu 300'e çıkarmıştı. İsteyen esirler günlük 1,5 saat ibadete katılıyor ve beraberce ilahiler söyleniyordu (George, 2006: 30). Bazı Boerli savaş esirleri okula gitmesi gereken yaşta iken hiçbir eğitim alamamıştı. Bu gençlerin meslek edindirecek eğitim alması, aritmetik ve dil eğitimi verilmesi gerektiğine inanılıyordu (Green, 1900-1902: 421). Boerli esirler 200 kişilik ve 7 öğretmenin çalışacağı bir okul çalışması planlamıştı. Kampa getirilen esirler arasında yaşı 12 olan Boerliler bile mevcuttu. En azından bunların eğitilmesi amaçlanmıştı. 1902 Ocak ayına gelindiğinde 300-400 Boerli esir kurulan iki okulda eğitim almaya başlamıştı. Hukuk eğitimi almış 23 yaşındaki esir J. Ludorf tüm gücü ile ders çalışıyordu. Amacı İngilizlerden gerekli izni alıp İngiltere'de eğitim almaktı. Bu arada yüksek eğitim seviyesine gelmiş 6 Boerli esir de ondan ders almaktaydı (Green, 1900-1902: 10465, 5). Boerli okur yazarlar adada kendi gazetelerini çıkartacak kadar büyük bir azimle çalışmıştı. Gazetenin adı ilk önce Boer Newspaper Kamp Kruimels daha sonra ise Die Krijgsgevangene adını aldı. Adada İngilizlerinde St Helena Guardian adını verdikleri haftalık 290 baskı yapan bir gazetesi mevcuttu. Boerliler gazetelerinde herhangi bir siyasi yazıya yer vermiyordu. İngiliz yönetimi de savaş ve siyaset konusunda yazılara izin vermeyeceklerini söylemişti. Bundan dolayı gazete kamplarda yaşananlar, Avrupa ve dünyanın değişik yerlerinden haberler, spor haberleri ve dini yazıları içermekteydi (George, 2006: 23-28).

Genç ve çocuk yaştaki Boerli esirler eğitim alarak kamp günlerinde meşgul olurken çalışma yaşındakiler için zaman daha zor geçmekteydi. En büyük problem kampta bu insanları meşgul edecek bir aktivitenin olmamasıydı. Kendi başlarına bir şeyler yapma çabaları dışında İngilizlerin hiçbir katkısı yoktu. Esirler küçük bir tiyatro kurmuştu. Burası aynı zamanda bir okuma odasına dönüşmüştü. Boerlilere savaşlarında yardım eden bir İrlandalı, İngilizleri Colenso savaşında nasıl yendiklerini anlatan bir şarkı söylediğinde kamp yönetimi siyasi hiçbir temanın işlenmemesi konusunda uyarıda bulunmuştu. Aslında Boer asıllılar hiçbir zaman bu tür söylemlere girmiyordu. Yaşlı bir Boerli esir bu tür programların kötü bir akşamı atlatmak için iyi bir çözüm olduğunu vurgulamıştı (Green, 1900-1902: 10465, 4). Boerliler Hollanda Kraliçesi Wilhelmina ve Başkanları Paul Kruger'in doğum günlerini de kutlama havasında geçirmekteydi. Boerliler ada hastanesinin özellikle kendilerinin tedavi edilmesinde büyük önemi olduğunu farkındaydı. Bundan dolayı hastane yararına programlar düzenliyor ve elde ettikleri gelirler ile hastanenin masraflarının karşılanmasına destek oluyorlardı (George, 2006: 24). Hastanenin işlevsel hale getirilmesi onların hayatta kalması açısından son derece önemliydi.

Kampta vakit geçirmenin bir diğer yolu da spor yapmaktı. 29 Mayıs 1900'de bir araya gelen esirler bir kulüp kurma kararı almıştı. Bunun için aralarında esir Bay Waldeck'e yetki vermişlerdi. Waldeck'le beraber 9 esir daha komiteye seçilmişti (George, 2006: 29). Boerliler Rugby oynamaya ilgi gösteriyordu. Hollanda'dan bazı sporseverler St. Helena'ya 8 Rugby topu ile 6 futbol topu göndermişti. Toplar gelmeden önce Rugby için 14 kişilik bir takım bile kurulmuştu. İngilizlerin verdiği eski bir futbol topu ile Rugby oynanmıştı. Daha sonra 16 Boerli esir genç daha Rugby için eğitildi. Yetişkinlerin maçlarında adam ihtiyacı olduğunda yetişmiş sporcuların maça girebilmesi istenmişti. Genç oyuncular 2 yıl içinde kendi turnuvalarını organize edecek kadar profesyonelleşmişti. Boerler adada yaptıkları bu maçları hiçbir zaman unutmuyacaktı. Rugby onlar için bir mücadele şekliydi (Minnaar, 1936, 37, 85, 95). Deadwood kampında Rugby oynayan üç oyuncu savaş öncesinde düzenlenen bir turnuvada Güney Afrika'yı temsilen İngilizlere karşı bile oynamıştı. Futbol sevilmeyle birlikte Rugby Boerler için anlamı olan vazgeçilmez bir spordu. (Van der Merwe, 1995: 78) Sportif aktiviteleri yapma kabiliyeti sergileyenler için esir hayatı daha kolay geçmekteydi.

Boerlerin çoğunlukla Hollanda asıllı olmaları onların bu ülke ve halkından destek görmesini sağlıyordu. Hollanda'da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve devlet, kamplarda kalanlara için yardım faaliyetleri düzenliyordu. Toplanan paralar ile kamplarda kalan esirler dâhil olmak üzere savaştan etkilenenlere yardım edilmek isteniyordu. Boerli esirler de kampta yaptıkları el işlerini Hollanda'ya gönderiyor ve müzayedelerde satılmasını sağlayarak yardım kampanyalarına destek veriyordu. Eşini kaybeden Boerli kadınlar ile anne ve babasını kaybeden çocukların ihtiyaçları en önemli öncelikler arasındaydı. Posta gemileri ile mektuplar ve yardım malzemeleri ulaşması gereken yerlere gönderilebiliyordu (Goerge, 2006: 30) Hollanda'nın Avrupa'nın güçlü bir devleti olarak Boerleri desteklemesi büyük önem arz ediyordu. İngilizler Boerlilerin haklarını arayan bir güçlü devletin varlığı ile hareket etmekteydi. Aslında Hollanda'nın tüm gayretine rağmen Güney Afrika'daki sivil toplama kamplarında 28.000 Boerlinin ölmesi tam bir şaşkınlık yaratmıştı. Bu sayıya 20 bin Afrikalı siyahide eklendiğinde İngilizler için durum hiçde iyi kabul edilmiyordu. Buna rağmen gerek İngiliz kamuoyu gerekse Hollanda'nın gayretleri ile savaşın son zamanlarında bu ölümler önemli oranda azalmıştı. Aksi takdirde bu sayı Boerler için rahatlıkla 50.000 bulabilirdi. Toplama kampları ile karşılaştırıldığında St. Helena'daki Boer esir kampının durumu çok daha iyi durumdaydı. Esirler sportif faaliyet yapıyor, tiyatro kuruyor, hatta ücret alarak çalışabiliyordu.

Kampta kalan her on kişiden birisi çalışırken diğerleri böyle bir imkân elde edemiyordu. İngilizler 600 civarında Boerli esiri hükümet işleri ile işçi ihtiyacı duyan ada sakinlerine yönlendirmişti. İnşaat, yol yapımı ve fırıncılık gibi farklı işler yapılmaktaydı (Green, 1900-1902: 10465, 3). Adaya malzeme getiren gemilerin sayısının artması sebebi ile özellikle limandan kamplara gerekli eşyaların taşınmasında ada sakinlerinin tarımda kullandığı katır ve kağnılar kullanıldı. Ada çiftçilerinin bu işle ilgilenmek zorunda bırakılması ise tarımı kötü yönde etkilemişti. Ada yönetimi bu sorunu esirleri çiftliklerde çalıştırarak çözmüştü (George, 2006: 23). Ada yönetimi işe aldığı Boerli esirlere adadaki yeni yolların yapımını, var olan yolların tamirat ve bakımını da

yaptırıyordu. Adanın bazı kıyı sahilinde dalgaların etkisini azaltmak için inşa edilen duvarlar da bu esirlerce yapılmıştı (George, 2006: 32). Esirlere İngiliz lirasının yirmide biri olan günlük 1 şilinlik bir ödeme yapılıyordu. Aynı işi yapan ada sakinleri ise 2,5 şilin'den fazla kazanıyordu. Boerliler paradan çok kendilerini meşgul edecek kamp dışı bir iş yapmaktan memnundu. Öyle ki kamp dışında çalışmak için para bile ödeyecek kadar istekliler vardı (Royle, 1998: 64). Boerli esirler arasında usta sanatçılar bulunuyordu. Bunlar 10 Mayıs 1900'de beş gün sürecek bir sergi bile açmıştı. Boerli sanat ustaları bu sergide yaptıkları model arabaları, oyma ağaç işlerini, pipoları ve daha birçok el işi ürünlerini sergilemişlerdi. Alet edevatı olmayan bu insanlar taşları çekiç, şemsiye tellerini oyma testeresi olarak kullanarak kendi çözümlerini bulmuştu (Nathan, 1999: 4). Boerlilere çalışabilmeleri amacı ile alet edevat gönderen İngilizler de bulunmaktaydı. Böylece onların terzilik, ağaç işleri, marangozluk, sepet yapımı, kitap ciltleme gibi işleri yapması sağlanıyordu. Esirlerin St. Helena adasında kalmasından 2 yıl geçtikten sonra İngiliz Savaş Ofisi bu esirlerin eğitim ve çalışmalarını gündemine almıştı. Lakin bu tür organizasyonların esirleri bir araya getirmesinden dolayı başkaldırma ihtimalinin de olabileceği belirtilmişti (Green, 1900-1902: 421). İngilizlerin önceliği bu esirlerin hiçbir sıkıntıya sebep vermemesiydi. Bunun için vakitlerini boş ve gayesiz olarak geçirmeleri yeterli görülüyordu. Lakin onları verimli olarak kullanmak muhtemel isyanların önüne geçmenin en kolay yoluydu.

Boer savaşı 31 Mayıs 1902'de sona ermişti. Bu haber St. Helena'ya 1 Haziran 1902'de ulaştı. Fakat gelen haberde savaşı kimin kazandığı yer almıyordu. Gerek İngilizler gerekse Boerler savaşı kimin kazandığını bilmiyordu. Tek bildikleri barış anlaşması yapıldığıydı. Bundan dolayı adadaki İngilizler ve Boerler savaşı kendilerinin kazandıklarına inanıp kutlamalar yapmıştı. 2 Haziran günü adaya ulaşan haber İngilizlerin kazandığını ilan edince Boerlilerin mutluluğu hüzne dönmüştü (George, 2006: 24). Ülkeleri için büyük acılara katlanan bu insanlar için bağımsız bir devlete sahip olmak en büyük hayalleriydi. Ancak bu şekilde yaşadıkları sıkıntılar hafifleyebilirdi. Savaşın bitmesi ile birlikte adada kalan esirlere İngiliz Kralı II. Edward'a bağlılık yemini etmeleri dâhilinde serbest bırakılacakları ilan edildi. Savaşı kazanan İngilizler onlardan boyun eğmelerini istiyordu. Özgür kalarak ailelerine ve topraklarına dönebilmenin başka bir yolu yoktu. 5.685 esirden yalnızca 90'ı buna karşı çıkmıştı. Serbest bırakılanlar 4 ay boyunca gemilerle Güney Afrika'daki evlerine gönderildi. Bu 4 aylık süre en fazla zorlanılan süre olmuştu. Herkes sıranın kendisine geleceği ümidi ile gün sayıyordu. 90 esir adada çalıştırılmak üzere tutuldu. Ocak 1903'e gelindiğinde bu esirlerden sadece 5'i adada kalmış gerisi de krala bağlılık yemini ederek ayrılmıştı (Mabbet, 1985). İngilizler yemin töreni için mahkeme salonunda belirli günler belirlemişti. Boerler sırası ile programa katılıyor ve mahkeme huzurunda yemin ediyordu (George, 2006: 24) Aslında hali hazırda adadaki birçok Boerli zaman içinde İngiliz yetkilileri ile irtibata geçerek savaş yanlısı olmadıklarını söylemişti. Bunlar İngilizlerin emrinde yaşamayı kabul ettiklerini ilan etmiş ve kendilerinin evlerine geri gönderilmesini talep etmişti. İngiliz yetkililer ise savaş bitmeden bu insanları ülkelerine gönderme konusunda tereddüt yaşamıştı. Savaşın 2 yıldan sonra bitmesi özgürlüğün çok daha uzun yıllar kısıtlanmasını engellemiş oldu. Belirtildiği üzere bu esirler

kamplarda tartışmaların çıkması üzerine ayrı bir kampta yaşamıştı. Savaş daha sona ermeden Boerli General Cronje bile İngilizlere bağlılık yemini etmişti. Ona yakın Boerli görevliler de İngilizlere bağlılık gösterirken birçok esir generallerine gücenmişti. Savaş sona erdiğinde ise neredeyse tüm Boerli esirler komutanları gibi İngilizlere bağlılık yemini ederek adadan ayrılmıştı (Natal, 1999: 6) Yemin etmeyen beş kişiden birisi olan Karel Smit ismini Charles Smith olarak değiştirmişti. Smith fırıncı olarak çalışmaya devam etmiş ve 1959'da ölünceye kadar adada yaşamıştı (Royle, 1998: 57) Adada kalarak yaşamayı seçen bu 5 kişinin çocukları, 2 yıl süre ile adada kalan Boerli esirlerin St. Helena adasına hediyesi olmuştu. Ülkelerinden binlerce kilometre uzaktaki bir adada yaşamak zorunda kalan Boerli esirler bu en zor esaret günlerinin bitmesi ile ülkelerine döndü. Bağımsız bir devletleri olmasa da Güney Afrika Devletinin kurucu ataları olarak tarihteki yerlerini almış oldular.

SONUÇ

İngiliz-Boer Savaşları Güney Afrika tarihinde önemli bir yere sahiptir. Hollanda asıllı Boerlerin bağımsızlık mücadelesi İngilizlerin güçlü orduları karşısında yenilmiştir. Muhtemelen gerilla savaşı başlamamış olsaydı Boerliler gerek eş ve çocuklarını gerekse kendi hayatlarını kurtarmış olacaktı. Buna rağmen bu insanlar bağımsız olarak yaşamayı canlarına ve sevdiklerine tercih etmişti. Binlerce insanın onurlu mücadelesi İngiliz vahşeti sebebi ile adeta bir yıkım ve katliama dönüşmüştü. İngiliz yetkililerin gerilla savaşına karşı tüm sivil halkın çiftliklerini yakması ve onları toplama kamplarına göndermesi önemli bir insan hakkı ihlalidir. Böyle bir suçu işleyen yetkililerin binlerce masum çocuk ve kadını kendi kurdukları toplama kamplarında ölüme terk etmeleri ise ikinci bir insan hakkı ihlalidir.

İngilizlerin Boerli savaş esirlerini ülkelerinden binlerce kilometre uzaklarda hapsedmesi ise bir başka insanlık suçudur. Dünyanın en güçlü ordularından birisine sahip olan İngilizler 25 bin Boerli Güney Afrika'da tutmak yerine onları Hindistan'tan Portekiz'e kadar farklı bölgelere göndermiştir. St. Helena adası ise esirlerin gönderildiği ilk yer olarak her zaman ayrı bir öneme sahiptir. İngilizler Napolyon'u hapsedtikleri bu adada Boerlileri tutsak etmiştir. Daha önce ifade edildiği üzere bu çalışmanın konusu St. Helena adasında tutulan Boerli savaş esirlerinin hayatını konu almaktadır. Esirlerin hangi şartlar altında tutuldukları, İngilizlerin onlara nasıl davrandıkları incelenmeye çalışılmıştır. Güney Afrika toplama kamplarında açlık ve hastalıktan 28.000 Boerli, 20.000 bin Afrikalı siyahi olmak üzere yaklaşık 50.000 sivil insan hayatını kaybederken, St. Helena adasında tutulan esirlerin nasıl bir hayatta kalma mücadelesi verdiğinin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır.

St. Helena adasında tutulan Boerli esirlerin en büyük avantajı iyi ve adil bir ada yönetimi altında yaşamaları olmuştur. Adanın Valisi olan Sterndale'in temel insan hak ve hürriyetlerini dikkate alan bir kişiliğe sahip olması onların hayatta kalmalarının en önemli nedenidir. Sterndale ilk günden itibaren Krallığın bu esirlere iyi davranılmasını istediğini ilan etmiştir. Hâlbuki sivil toplama kamplarının yöneticileri de krallıklarının bu emrine uymakla görevli olduğu halde binlerce insanın ölmesine göz yummuştur. Boerli esirlerin tüm dünyadan izole olmuş bir adada tutulmaları onların

hayatını kurtaran ikinci neden olmuştur. Güney Afrika'da insanlar bulaşıcı hastalıklardan ölümler St. Helena adasının izole yapısı ve ada yönetiminin bulaşıcı hastalıklara karşı almış olduğu önlemler esirlerin hayatını kurtarmıştır. Beslenme ihtiyaçları esirlerin şikâyetine rağmen yeterli olmasa da esirlerin lehine olan bir başka gelişme olmuştur.

İngilizler Boerli esirleri kamplarda tecrit altında tutmamıştır. Onların ada ekonomisine katkı sunmasını sağlamışlardır. Bu açıdan esirlerin iş gücünün çokça bulunduğu ana karadan ziyade bir adada tutulmaları faydalarına olmuştur. Benzer şekilde yaşlılara, hastalara ve Boerli subaylara iyi davranılması da yönetimin tavrından dolayıdır. Bununla birlikte ada halkının Boerli esirlere kötü davranmaları da onların bu küçük adada insani değerlere sahip bir toplum kurduklarının göstergesidir. Boerli esirlerden kendilerini iş, spor, eğitim, tiyatro, el işleri gibi farklı alanlarda meşgul edenlerin hiçbir iş yapmayanlara göre hayata daha iyi tutundukları görülmektedir. Esaretin ne zaman biteceğini bilmeyen insanlar için hayata tutunacak bir sebep geliştirilmesi gerektiğinin önemi ortaya çıkmıştır. Bunu gerçekleştiremeyenlerin ise kendilerini ölüme daha da yaklaştırdıkları görülmektedir. Boer savaşında görüldüğü üzere İngiliz yetkililer sivillerin evlerini yakabilecek kadar düşmanlarına acıma duygusu göstermeyecek davranışlar göstermiştir. Lakin St. Helena adasındaki yetkililerin esirleri hayata bağlamaları takdire şayan bir davranıştır. Aynı zaman diliminde benzer görevler yerine getiren bir İngiliz yetkili gözleri önünde çocukların bile ölümüne göz yumarken bir diğer yetkili ise onlara her türlü faydayı sağlamıştır. Bu sebeple adanın Valisi Sterndale başta olmak üzere diğer İngiliz yetkililer ile Boerli esirlere iş ve evlerini açan St. Helena adası sakinleri takdiri hak etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Census. (1921). *Government of St. Helena*, Census of the Island of St. Helena in 1921, Jamestown.
- Evans, D. (1994). *Schooling in the South Atlantic Islands 1661-1992*, Oswestry: Anthony Nelson.
- George, B. B. (2006). *Boer Prisoners on St Helena 1900-1902*, Compiled Work by Sarah Holland.
- Gosse, P. (1990). *St Helena, 1502-1938*, Oswestry: Anthony Nelson
- Grant, M. H. (1910). *History of the War in South Africa*, 4 volumes, London: Hurst and Blackett Limited.
- Green, A. S. (1900). A Visit to the Boer Prisoners at St Helena, *The Nineteenth Century*, December, 972–983.
- Green, A. S. (1900-1902). *Journal, National Library of Ireland (NLI), MS 421; Letter from A. F. Louw to Green, NLI, 13 January 1902, MS 10,465; Letter from R. Lloyd-Roe to Green, 6 May 1901, NLI, MS 10,465.*
- Jackson, E. L. (1903). *St Helena: the Passionate Island*, London: Lock & Co
- Hasler, S. (1988). Knollcombes: the Boer Heritage St Helena Natural Treasury, *Proceedings of a Symposium*, Held at the Zoological Society of London, London.
- Hasler, S. (1986) Boer War, Prisoners Who Died on St. Helena, 1900-1903, *Historical Papers Research Archive*, Johannesburg.
- Kuitenbrouwer, V. (2012) War of Words, Dutch Pro-Boer Propaganda and the South African War (1899-1902), Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Mabbett, B. J. (1985) St Helena: the Philately of the Camps for Boer Prisoners of War April 1900 to August 1902, Anglo-Boer War Philatelic Society Publication 3 Burnham-on-Sea.
- Matthieson, I, Carter, L. (1993). *Exploring St Helena*, Oswestry: Anthony Nelson Ltd
- Minnaar, I. J. (1936). Op St. Helena, Deel II, *Die Huisgenoot*, 21(767). 4 December.
- Nathan, A. J. (1999). Boer Prisoners of War on the Island of St Helena, *Military History Journal*, Vol. 11, No ¾, October.
- Pakenham, T. (1979). *The Boer War*, New York: Random House.
- Royle, S. A. (1998). St Helena as a Boer Prisoner of War Camp, 1900–2: Information from the Alice Stopford Green Papers, *Journal of Historical Geography*, 24, 1, 53-68.
- Scott, J. L. (2007). *British Concentration Camps of the Second South African War (The Transvaal, 1900-1902)*, Master Thesis. Department of History, The Florida State University, Florida.
- Spies, S. B. (1980). *Women and the War*, London: Longman.
- Turner, J. (2016). Boer Prisoners (1900-1902): Home-From-Home? Not Really, *Saint Helena Island Info*, South Atlantic Ocean.
- Warwick, P. (1980). *The South African War: the Anglo-Boer War, 1899-1902*. London: Longman.
- Westminster Gazette, 5 October 1901.
- Van der Merwe, F. J. G. (1995). Rugby in the Prisoner-of-War Camps During the Anglo-Boer War of 1899-1902, *Department of Human Movement Studies*, University of Stellenbosch, South Africa.